

І. А. Дришлюк
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ В СФЕРІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Розвиток кримінального законодавства України неможливий без вивчення та врахування досвіду іноземних держав. Компаративістські дослідження в області кримінального права орієнтовані на розвинені законодавчі системи країн Європи та США. Тому дослідження норм вітчизняного кримінального законодавства про відповідальність за злочини у сфері медичного обслуговування, на нашу думку, повинно здійснюватися з урахуванням досвіду, який накопичений в цих країнах світу. До того ж, такий досвід надає можливість уніфікації відповідних кримінально-правових норм, що містяться у законодавстві різних держав. У цьому контексті видається доцільним провести співставлення позицій законодавців стосовно так званих злочинів у сфері медичного обслуговування (діяльності).

До злочинів в сфері медичного обслуговування Кримінальний кодекс України (далі — КК України)[1] відніс неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131); розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132); незаконне проведення абортів (ст. 134); неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137); незаконну лікувальну діяльність (ст. 138); ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139); неналежне виконання професійних обов'язків

медичним або фармацевтичним працівником (ст. 140); порушення прав пацієнта (ст. 141); незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142); порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини (ст. 143); насильницьке донорство (ст. 144); незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145). Ці суспільно небезпечні діяння розміщені у Розділі II Особливої частини КК України.

У Кримінальному кодексі Франції (далі – КК Франції)[2] злочини у сфері медичного обслуговування систематизовані частково. Так, у Книзі п'ятій «Інші злочини і проступки» розділі I «Про злочинні діяння в області охорони здоров'я» главі I «Про злочинні діяння в області біомедичної етики», відділі I «Про захист людського виду» міститься ст. 511-1, яка передбачає відповідальність за практичну реалізацію евгеніки, спрямованої на організацію селекції людей. У відділі II «Про захист людського організму» кримінальна відповідальність встановлена за отримання від людини того чи іншого з її органів на умовах оплати у будь-якій формі (ст. 511-2); вилучення того чи іншого органу у повнолітньої живої людини за відсутності її згоди (ст. 511-3); отримання від людини тканин, кліток або інших продуктів її життєдіяльності на умовах оплати у будь-якій формі (ст. 511-4); вилучення тканин чи клітин або збирання продуктів життєдіяльності повнолітньої живої людини без її згоди (ст. 511-5); збирання або вилучення гамет живої людини без її письмової згоди (ст. 511-6); здійснення вилучення чи трансплантації органів, або вилучення чи пересадження тканин, консервації чи перероблення тканин, або пересадки тканин у будь-якій установі, яка не має на це дозволу (ст. 511-7); розповсюдження або передача органів, тканин і продуктів життєдіяльності людини з метою дарування без додержання санітарних правил (ст. 511-8); вчинення з метою терапевтичного використання діяння щодо підготовки, консервації або перероблення тканин чи клітин, які не використовуються для клітинної чи генної терапії (ст. 511-8-1); здійснення імпорту або експорту органів, тканин і клітин, які не використовуються для клітинної або генної терапії (ст. 511-8-2); отримання гамет на умовах оплати у будь-якій формі (ст. 511-9);

розголошення інформації, яка дозволяє одночасно встановити людину або пару, які здійснили дарування гамет, і пару, яка їх отримала (ст. 511-10); збирання або вилучення гамет живої людини з метою медичної допомоги зачаттю без проведення тестів (ст. 511-11); здійснення природнього запліднення свіжою спермою або сумішшю сперми, яка отримана в результаті дарування (ст. 511-12); підкорення права скористатися даруванням гамет тому, щоб пара-реципієнт назвала людину, яка б добровільно погодилася здійснити таке дарування на користь пари третіх осіб (ст. 511-14).

У відділі III «Про захист людського ембріона» встановлена кримінальна відповідальність за придбання людських ембріонів на умовах оплати у будь-якій формі (ст. 511-15); отримання людських ембріонів з порушенням встановлених вимог (ст. 511-16); здійснення зачаття *in vitro* людських ембріонів у промислових чи комерційних цілях (ст. 511-17); здійснення зачаття *in vitro* у дослідницьких чи експериментальних цілях (ст. 511-18); вивчення ембріону або експерименти над ним в порушення встановлених вимог (ст. 511-19); здійснення дородової діагностики без отримання дозволу (ст. 511-20); недотримання встановлених вимог щодо предімплантаційної діагностики (ст. 511-21); здійснення дій щодо медичної допомоги зачаттю без отримання дозволу (ст. 511-22); розголошення іменної інформації, яка дозволяє встановити одночасно пару, яка відмовилася від ембріону, і пару, яка його прийняла (ст. 511-23); здійснення дій щодо медичної допомоги зачаттю в інших цілях (ст. 511-24); здійснення пересадки ембріону без результатів тестів на виявлення інфекційних захворювань (ст. 511-25).

Крім того, окремі злочини у сфері медичної діяльності «розпорошені» по іншим розділам і главам КК Франції. Так, ст. 222-15 § 2 «Про насильницькі дії» відділу I «Про умисні посягання на недоторканість особистості» глави II «Про посягання на фізичну або психічну недоторканість особистості» Книги другої передбачає відповідальність за призначення в виді ліків шкідливих речовин, які спричинили шкоду фізичній чи психічній недоторканості іншої особи. У розділі II відділі IV «Про здійснення дослідів на людині» цієї ж Книги передбачена відповідальність за проведення

або організацію проведення на людині біомедичного дослідження без отримання згоди зацікавленої особи, осіб, які мають над ним батьківську владу або опікуна (ст. 223-8). У відділі V «Про незаконне переривання вагітності» встановлена відповідальність за переривання вагітності без згоди на це вагітної жінки (ст. 223-10); переривання вагітності іншої особи поза термінами, коли воно дозволено законом, особою, яка не має звання лікаря, в іншому місці, ніж державний або приватний стаціонар (ст. 223-11); надання жінці матеріалів для самостійного переривання вагітності (ст. 223-12). У відділі VI «Посягання на людину, пов'язані з дослідженням її генетичних властивостей або ідентифікацією за допомогою її генетичних ознак» встановлена відповідальність за дослідження негенетичних властивостей будь-якої людини в медичних цілях без згоди особи (ст. 226-25); використання не за призначенням відомостей, отриманих про будь-яку особу шляхом вивчення її генетичних властивостей в медичних цілях або в рамках наукового дослідження (ст. 226-26); ідентифікація будь-якої людини шляхом її генетичних ознак в медичних цілях без попередньо отриманої згоди (ст. 226-27); ідентифікація будь-якої людини шляхом її генетичних ознак в цілях, які не є ні медичними, ні науковими, а також поза рамками процесуальних дій, що вчиняються при провадженні дізнання чи попереднього слідства в ході кримінального судочинства (ст. 226-28).

Значно меншим є коло суспільно небезпечних «медичних» діянь у кримінальному законодавстві Німеччини. В Кримінальному кодексі ФРН [3] (далі — КК ФРН) немає окремого розділу про злочини в сфері медичного обслуговування, а окремі злочини такої спрямованості містяться у різних розділах КК. Так, у § 174а розділу тринадцятого «Злочинні діяння проти статевого самовизначення» встановлена відповідальність за зловживання відносинами з особою, яка стаціонарно поміщена в установу для хворих і довірена їй для спостереження чи обслуговування, використовуючи хворобу або безпорадність для вчинення сексуальних дій. Параграф 174с визнає кримінально караними сексуальні дії стосовно особи, яка внаслідок духовної чи душевної хвороби або відхилення, вклю-

чаючи манію, вчинені особою, якій потерпілий був довірений для консультації, лікування або обслуговування.

Параграф 203 розділу п'ятнадцятого «Порушення недоторканості і таємниці приватного життя» КК ФРН передбачає відповідальність за порушення таємниці приватного життя при здійсненні професійної діяльності лікаря, зубного чи ветеринарного лікаря, провізора або іншого медичного працівника, здійснення якої потребує відповідної освіти.

У розділі шістнадцятому «Злочинні діяння проти життя» КК Німеччини § 218 передбачає відповідальність за переривання вагітності, § 218b — за переривання вагітності без медичного висновку або на підставі неправильного медичного висновку, а § 218c — за порушення обов'язків лікарем при перериванні вагітності. Цікавою є норма (§ 219a), яка визнає кримінально караною агітацію за переривання вагітності лікарем, який не уповноважений продавати засоби, предмети чи пристосування, які можуть бути використані для переривання вагітності, з вказівкою на їх застосування у цих цілях, або робити заяви такого змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25 — 26. Ст. 131.
2. Уголовный кодекс Франции. СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 650 с.
3. Уголовный кодекс ФРГ. Москва, Зерцало, 2000. 208 с.